

PRIKAZI I RECENZIJE

Prof. dr. sc. Đulijano Ljubičić, dr. med.

DUHOVNOST I PSIHIJARIJA**Što koristi čovjeku ako zadobije čitav svijet, a izgubi dušu**

(Udžbenik)

Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2009.

Već u predgovoru autor pojašnjava neke pojmove koji su ključni za razumijevanje problematike. Važnost riječi i uopće komunikacije, postavljanje pitanja smisla života, ophođenje potrebom bijega, a da taj bijeg ne postane tragičan, pozitivna vrijednost čovjekove potrebe da se nekom izjada ili se nekom potuži, problem cilja, a to je novi život, neizostavni su pojmovi koje valja pojasniti, pogotovo jer se radi o udžbeniku u kojemu uporaba pojmova mora biti jasna i transparentna.

Autor također kratko i sustavno prikazuje tretman psihijatrijskih bolesnika u povijesti od strane vodećih svjetskih religija. Ovdje se nazire razlog pisanja ovog udžbenika: ako je problem odnosa između psihijatrije i duhovnosti ili psihijatrije i religije/vjere postojao već stoljećima prije naše vjere, te ako je tijekom povijesti uvijek bilo pokušaja psihijatrijski tretman osnažiti i duhovnim ili religijskim pristupom, onda je i danas važno prikazati postoji li takav odnos, može li on biti plodonosan u psihijatrijskom liječenju, kako koristiti duhovno i religiozno u današnjim novim povijesno-društvenim uvjetovanostima u kojima i medicina, a pogotovo psihijatrija, doživljavaju duboke transformacije. Zato se već iz ovoga daje naslutiti važnost da se pokrene rasprava o ovom pitanju, što autor i namjerava.

Autor nije samo teoretičar nego ima praktičnog iskustva te je logično da ulazi u uzroke psihičkih poremećaja. Svaka primjena duhovnih ili religioznih sadržaja u psihijatriji ovisi o tome jesu li ispravno dijagnosticirani uzroci psihičkih poremećaja. To čineći

autor dokazuje da mu je stalo do analize odnosa između psihijatrije i duhovnosti zato što taj odnos smatra važnim čimbenikom u psihijatrijskom tretmanu. Ne radi se, dakle, o nekakvom pomodarskom traženju alternativnih oblika liječenja nego o uključivanju duhovnih i religijskih sadržaja u sam psihijatrijski tretman. «Dušobrižništvo u shizofreniji može jedino biti dodatak psihijatrijskom liječenju», tvrdi autor (str. 32). Dobro je što je autor posebnu pozornost u tom smislu posvetio adolescentima jer je više nego očito da su upravo adolescenti najotvoreniji za prihvatanje sadržaja koji često nisu sastavni dio psihijatrijskog tretmana, a to su upravo duhovni i religiozni sadržaji.

Autor ide i korak dalje – suočava se s problematikom odnosa između shizofrenije i duhovnosti. U tom smislu, kada je u pitanju tzv. religiozna sumanutost, ne samo da s medicinskog stajališta analizira fenomen nego razbija neke «mitove» koji su za ovu vrstu manije smatrali odgovornom samu religiju. Očito je, prema autoru, da se u takvim slučajevima manije radi o iskrivljenom obliku doživljavanja vjere. Štoviše, autor razbija i mit da postoji uzročna veza između religioznog odgoja i religiozne manije (str. 30). U tom se smislu autor kritički postavlja i prema naglašavanju grijeha kao jednog od uzročnika shizofrenije. Valja naglasiti da se autor ne ograničava samo na dijagnozu stanja ili teoretsku analizu odnosa između duhovnosti i psihijatrije nego ide korak dalje i zacrtava pravce jednog psihijatrijskog tretmana koji će uvažavati i iskoristiti bogatstvo duhovnih i religioznih sadržaja. Takav pristup posebno je primjeren knjizi koja će biti udžbenik.

Autor se u knjizi bavi i drugim problemima, kao što su samoubojstvo, seksualne smetnje, poremećaji spolnog identiteta i seksualne devijacije, gerontološki psihički poremećaji, trauma i posttraumatski stresni poremećaj, bolesti ovisnosti, bipolarni poremećaj te depresija. Metodologija razmišljanja primjerena je udžbeniku. Ponajprije se iznosi medicinska fenomenologija simptoma, potom se predlaže medicinski oblik terapije te, na trećem mjestu, predlaže se način kako u terapiju uključiti duhovne i religiozne sadržaje.

Važno je napomenuti da autor u svojim razmišljanjima koristi obilnu domaću i inozemnu literaturu, oslanja se na vlastito iskustvo, ali i na znanje i iskustvo drugih vodećih svjetskih stručnjaka, a iz teksta je razvidno da poznaje i sociološka istraživanja o ovoj problematici.

Poznato je da je teologija u prošlosti, nemajući objašnjenja za bolest, kao jedino rješenje sugerirala prihvaćanje bolesti iz raznoraznih motiva: bolest kao posljedica istočnog grijeha, bolest kao put prema križu i njezina spasonosna vrijednost. Naravno da je u tom kontekstu profitirala svojevrсна duhovnost koja je bolesnika promatrala gotovo kao nekoga tko je «privilegirana» za bolje duhovno sazrijevanje. Bolest i patnja shvaćene su gotovo kao vrhunske vrijednosti. Teološki je problematično stvaranje neke duhovnosti «po mjeri bolesnika». Čovjek nije najprije bolesnik nego osoba. Briga za bolesnika, pa tako i ona duhovna, nije ništa drugo nego briga za čovjeka kao takvog, usmjerena na konkretnog bolesnika, prilagođena u nekim segmentima. To je polazište i autora ove knjige.

Ono što se u ovoj knjizi naziva «duhovnim» zapravo je pitanje smisla i vrijednosti jedne egzistencije, pa je logično da ovo «duhovno» postoji u svakom čovjeku, bio on vjernik ili nevjernik. To je onaj «globalni humanistički temelj» koji omogućava dijalog sa svakim pacijentom. U ovakvo duhovno praćenje bolesnika ne mora nužno biti uključen svećenik nego bilo koji zdravstveni djelatnik. «Duhovno vodstvo» zapravo je pratnja, znači «hodati uz» nekoga, a ne «voditi» nekoga. U ovakvom praćenju nije bitno hoćemo li znati odgovore na sva postavljena pitanja. Nisu najvažniji odgovori nego pitanja. U samim pitanjima koje postavlja bolesnik, i zdravstveni djelatnik zajedno s njime, krije se snaga onoga što možemo nazvati «duhovnom pratnjom». I kada ne znamo odgovore na pitanja, samim tim činom svjedočimo kako smo s pacijentom solidarni. Kada nestane mogućnosti kontroliranja situacije, zdravstvenom djelatniku ostaju na raspolaganju ljubav i nada, ako postoji mogućnost poboljšanja situacije. Ako takve mogućnosti nema, ostaje samo ljubav.

Posebnu pozornost zaslužuje zadnje poglavlje: Etički pogled na duhovnost i mentalno zdravlje. Autor se zalaže za stvaranje tzv.

egzistencijalne ovisnosti između psihijatra i pacijenta. Naime, čovjek s mentalnim poremećajima «više» je pacijent nego srčani ili bubrežni bolesnik. On mnogo više ovisi o liječniku-psihijatru nego što je to slučaj kod ostalih bolesnika. Ova ovisnost nije samo «fizička», u smislu da će pacijent slijediti zadane terapije ili slušati savjete liječnika oko određenih načina ponašanja koji imaju terapijsku svrhu. Ovisnost mentalnog bolesnika prelazi i na ovisnost u pogledu vrednovanja određenih društvenih načina ponašanja, događaja i ljudi. Često se to odražava na zauzimanje određenih stavova od strane pacijenta u odnosu na neke etičke vrijednosti, pri čemu se između psihijatrijskog pacijenta i psihijatra rađa svojevrsna «egzistencijalna ovisnost», što se rijetko događa kod drugih pacijenata. Otuda veća važnost koju bi liječnik-psihijatar trebao posvetiti etičkim, vjerskim i duhovnim pitanjima i načelima. To želi naglasiti autor. Jedna od temeljnih etičkih dvojbi psihoterapeuta svakako će biti kako postići svojevrsnu vrijednosnu neovisnost u odnosu na pacijenta, kako postupiti da njegovi stavovi, načela i vrijednosti ne budu nametnuti pacijentu. Očito je da psihijatar ovakav vrijednosni konsenzus između njega i pacijenta može samo pretpostaviti, i to u odnosu na neke osnovne etičke vrijednosti koje zastupa većina ljudi u nekoj povijesnoj epohi, kao što je potreban minimalan jezični konsenzus (poznavanje jezika) kako bi se dvije osobe dobro razumjele. Iz ovakve ovisnosti nameće se pitanje o mogućnosti moralne odgovornosti kod pacijenta, s obzirom da njegova sloboda, svijest i volja, uslijed nekritičkog prihvaćanja stavova i pogleda psihijatra, nisu u potpunosti prisutne. Autor u svom udžbeniku postavlja izazove o kojima će morati progovoriti i liječnici i etičari. Naime, izvjesno je da postoji neka specifičnost etike u psihijatriji.

Etika u liječenju duševno ili mentalno bolesnih osoba ima znatnih specifičnosti u odnosu na opću medicinsku etiku, tj. u odnosu na etička načela koja vrijede kod liječenja somatskih ili drugih bolesti. Prije svega, ona se suočava s dvije vrste poteškoća. S jedne strane, pacijent je čovjek za kojega je teško ustvrditi pristaje li slobodno ili ne na psihijatrijski tretman. Postavlja se pitanje njegove sposobnosti prosudbe i davanja pristanka. Pa čak i ako se utvrdi da je za to nes-

posoban, pitanje je treba li i kakvu metodu «prisile» primijeniti. S druge strane, ova etika ima u fokusu i osobu psihijatra koji bi trebao prosuditi o takvoj sposobnosti pacijenta i donijeti neke odluke. Sama činjenica da «uračunljivost» ili sposobnost prosudbe od strane pacijenta nije pitanje na koje će odgovor dati običan pregled njegovih organa nego traži uranjanje u njegovu svijest, slobodu, volju i razum, ukazuje na tešku i specifičnu situaciju u kojoj se nalazi psihijatar ne samo s medicinskog nego, prije svega, s etičkog stajališta.

Autor u tom smislu naglašava kako je suosjećanje s pacijentom bitna odrednica u pružanju pomoći, kako u pristupu oboljelom moramo sagledati njegovu osobnost te kako je u psihijatrijskom tretmanu najvažnije povratiti povjerenje čovjeka u njega samoga, u osobe oko njega i u Boga koji ga nije napustio (str. 35).

Autor je prihvatio sve primjedbe recenzenata i u skladu s njima priredio ovaj udžbenik. Piše jasnim i jednostavnim rječnikom.

Ova je knjiga zapravo prvi udžbenik u Hrvatskoj koji se bavi problematikom kompleksnih odnosa između duhovnosti i psihijatrije i mogao bi biti odskočnom daskom za slična ovakva razmišljanja u nas.

Josip Grbac